

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 37.014:34:316.346.2

DOI 10.32755/sjlaw.2021.02.007

Карпова І. Г.,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри
правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін,
Національний університет “Чернігівська політехніка”,

м. Чернігів, Україна

ORCID: 0000-0002-7814-9476;

Мельник О. Є.,

кандидатка філософських наук, доцентка,
проректорка з науково-педагогічної роботи,
Національний університет “Чернігівська політехніка”,

м. Чернігів, Україна

ORCID:0000-0003-3094-6123

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА: ПРАВОВИЙ ТА ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТИ

У статті досліджується модернізація освіти в Україні з акцентом на важливість системної імплементації громадянської та гендерної освіти в суспільний простір для виховання, формування та розвитку громадян, які усвідомлюють свої права та обов'язки, мають свою громадянську позицію, патріотизм, активність, згуртованість та толерантність.

Розкрито складові громадянської та гендерної освіти, основну нормативно-правову та програмну бази щодо їх наскрізного впровадження у формальну та неформальну системи освіти.

Ключові слова: модернізація освіти, громадянська освіта, гендерна освіта, демократія, рівність, інформаційні технології в освіті, соціологічні опитування.

Постановка проблеми. Демократичний розвиток країн із домінуванням людиноцентричності можливий завдяки освітнім процесам та відповідним інституціям. Формування та розвиток активного, відповідального громадянина із демократичними цін-

ностями, патріота виконує саме громадянська освіта. В Україні є значний соціальний запит на її впровадження, оскільки вона сприяє усвідомленню українцями своїх прав і обов'язків стосовно себе, окремої людини, громади та держави і дозволяє сформулювати чітку громадянську позицію, згуртованість та активність.

Важливе місце в системі модернізації освіти в цілому та громадянської освіти, зокрема, посідає формування гендерної компетенції у всіх учасників і провайдерів освітянської системи. Це потребує вдосконалення освітніх методик та методології запровадження засад гендерної рівності в галузі освіти для розбудови демократичної держави.

Однак проблеми фрагментарності громадянської освіти, відсутність єдиного наскрізного підходу до структури громадянських компетентностей не дозволяють сформувати цілісну систему громадянської та гендерної освіти, обумовлюють несистемність її підходів та заходів, нескоординованість дій зацікавлених сторін. А це обумовлює пошук нових форм, змісту та механізмів реалізації громадянської освіти для всіх груп населення, особливо молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню громадянської освіти в Україні приділяє увагу багато науковців, представників громадських організацій, закладів формальної та неформальної освіти, органів державної та місцевої влади, а також міжнародних структур. Українські науковці, правники та педагоги-практики досліджують найбільш оптимальні шляхи впровадження громадянської освіти серед населення країни, особливо молоді.

Проблему громадянської освіти досліджують такі вітчизняні вчені, як: Н. Амельченко, Я. Боренько, М. Вішке, І. Галактіонова, О. Жадько, М. Іванов, М. Лациба, М. Пилинський, О. Тягло. Їх наукові напрацювання присвячені аналізу наявної нормативно-правової бази в Україні, яка пов'язана з освітніми стратегіями, програмами та проблемою виховання дійсного громадянина України.

Досліджують стандарти та надання якісної освіти новою українською школою в умовах динамічного розвитку суспіль-

но-економічних, культурних та соціально-політичних процесів В. Кремень, М. Грищенко, М. Карпенко та ін.

Проводять соціологічні дослідження щодо пошуку шляхів удосконалення нормативно-правової бази створення системи громадянської освіти в Україні науковці та експерти Центру Разумкова – Ю. Якименко, В. Замятін, А. Балуба, А. Биченко, А. Кернична, М. Міщенко, О. Панич, Л. Шангіна та інші.

Питання гендерного аналізу різних аспектів суспільного життя та гендерної освіти в Україні розкривають у своїх наукових працях В. Близнюк, М. Воровка, Т. Ганзицька, І. Грабовська, Н. Грицяк, О. Іваницька, З. Казанська, Н. Карпачова, О. Кікінеджи, Л. Кобелянська, Т. Марценюк, Т. Мельник, М. Пірен, О. Плахотнік та інші.

Попри значні наукові дослідження стану та перспектив розвитку громадянської та гендерної освіти в Україні потребує подальшого розвитку розкриття сутності громадянської освіти та визначення напрямів функціонування освіти як імперативу розвитку громадянського суспільства.

Мета статті полягає у розкритті сутності й завдань громадянської та гендерної освіти, визначенні ефективних механізмів її реалізації та пошуку сучасних інструментів інформаційних технологій для формування активних громадян та фахівців, дотичних до цієї сфери.

Виклад основного матеріалу. Початок запровадження громадянської освіти в Україні припадає на початок 2000-х років, а її розвитку найбільше сприяли проекти за співфінансування міжнародних донорів, які й стали базою для створення курсу “Громадянська освіта”. В подальшому фахівцями Інституту громадянської освіти розробляється курс “Основи громадянської освіти”, а у 2005–2009 роках – посібник “Громадянська освіта: основи демократії” для учнів 11 (12) класів та підручник для студентів педагогічних спеціальностей “Громадянська освіта: основи демократії та методика його навчання” як не обов’язкові в навчальних програмах [1].

Здобутком сучасних фахівців і науковців стає імплементація громадянської освіти в навчальний процес завдяки запровадженню міждисциплінарного підходу. Це робить громадянське

виховання наскрізною дисципліною в закладах освіти всіх рівнів. Цьому сприяє і напрацьована нормативно-правава база громадянської освіти: відповідні статті у Конституції України, Закон України “Про освіту”, Національні стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, Національні стратегії у сфері прав людини.

Прийняття нового ЗУ “Про освіту” (2017 р.), Указ Президента України (2016 р.) “Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері”, “План заходів щодо зміцнення національної єдності, консолідації українського суспільства та підтримки ініціатив громадськості у зазначеній сфері” (2018 р.) обумовили необхідність визначення конкретних кроків для формування громадянської освіти в Україні. Всі нормативно-правові документи щодо громадянської освіти в Україні спираються на Хартію Ради Європи з демократичного громадянства й освіти з прав людини (2010 р.) [3] та Європейську хартію про участь молоді у місцевому та регіональному житті (2003 р.).

У Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (2018 р.) чітко визначена мета і завдання громадянської освіти, які базуються на вихованні, формуванні та розвитку дійсного громадянина країни; громадянській компетентності (цінності, поведінкові установки, практичні навички, знання та їхнє критичне осмислення); принципи реалізації; складові системи громадянської освіти, що дозволить прискорити її впровадження та реалізацію в систему освіти [2].

Громадянська освіта в Концепції розуміється як навчання та громадянське виховання на основі національних та загальнолюдських цінностей. Вона передбачає “створення сприятливих умов для формування та розвитку громадянських компетентностей людини на всіх рівнях освіти та у всіх складниках освіти, що дасть змогу громадянам краще розуміти та реалізувати свої права в умовах демократії, відповідально ставитися до своїх прав та обов’язків, брати активну участь у суспільно-політичних проце-

сах, а також усвідомлено забезпечувати захист, утвердження та розвиток демократії” [2].

Підтвердженням неохідності запровадження громадянської освіти у суспільстві є результати соціологічних досліджень, проведених у 2016 р. фондом “Демократичні ініціативи” та центром Разумкова. Відповідно до них, 56,8 % громадян України вважають актуальним проведення державної політики, спрямованої на об’єднання суспільства, а 16,2 % вважають освітні програми головним засобом для досягнення цієї інтеграційної мети [4].

Важливим кроком із впровадження громадянської освіти в Україні має стати розробка і затвердження Стратегії громадянської освіти. У 2020 р. Міністерство освіти і науки України запропонувало громадське обговорення проекту такої стратегії на період до 2030 року та план заходів щодо її реалізації. Позитивним є залучення до розробки Стратегії представників Міністерства освіти і науки України, інших центральних органів виконавчої влади, науковців, представників громадських організацій, експертів міжнародних програм із розвитку громадянської освіти [5].

Необхідно зазначити, що аналіз Концепції, багатьох проєктів та програм, що стосуються громадянської освіти, позначає недостатню увагу такому важливому індикатору демократії, як гендерна рівність. Тобто ці документи здебільшого носять декларативний характер, а з позиції зобов’язань, що взяла на себе Україна, гендерний підхід має проходити червоною лінією через них, і цю прогалину необхідно усувати.

Позитивним для впровадження гендерної рівності в країні стало прийняття в 2005 р. Закону України про “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків”, яке обумовило велику просвітницьку роботу силами міжнародних і вітчизняних тренерок, експерток, науковців серед вчителів, викладачів закладів вищої освіти, післядипломної освіти, представників ЗМІ, державних службовців, представників силових структур.

Також Міністерство освіти і науки України має проводити гендерну експертизу освітніх програм, підручників та навчальних посібників для закладів освіти, залучивши до цього процесу фахівців, науковців, експертів із гендерних питань. Але маємо

значити, що і на сьогодні не всі освітні програми та курси мають гендерну складову, а деякі підручники мають і патріархальні та стереотипні твердження.

Одним із важливих шляхів впровадження громадянської освіти з урахуванням гендерного аспекту є відповідна підготовка фахівців гуманітарних спеціальностей, особливо соціальних працівників, психологів, менеджерів, юристів тощо. Вони мають оволодіти сучасними теоретичними знаннями та практичним інструментарієм, особливо тим, що надають інформаційні технології, соціальні мережі та платформи. Одним із таких зручних та ефективних інструментів є онлайн-сервіс Google Forms. Завдяки йому дуже просто створювати різноманітні тести, опитування, отримувати зворотний зв'язок, а інформація, що надається респондентами, автоматично перетворюється в Google таблиці, гістограми та діаграми з відповідями, які потім легко проаналізувати.

Саме Google форму було використано викладачами кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін Національного університету “Чернігівська політехніка” із залученням здобувачів вищої освіти – майбутніх юристів для проведення соціологічного опитування жителів м. Чернігова у лютому-березні 2021 року щодо оцінки ними свого соціально-економічного та емоційного стану в період пандемії коронавірусу в рамках реалізації проєкту Бюджету участі “Центр культурного розвитку для вразливих верств населення “Наша сила в єдності””.

В опитуванні взяли участь 185 респондентів, із них: 29 % (33 особи) чоловіків та 71 % (132 особи) жінок, різних вікових груп (молоді до 29 років – 26 %, середнього віку – 58 %, у віці – 50–59 років та старше 60 років – 13 %), різного соціального статусу (наймані працівники, підприємці, державні службовці, безробітні, ВПО, здобувачі вищої освіти, учасники ООС та ветерани, викладачі, пенсіонери, люди з обмеженими можливостями та інші), також рівня освіти (вища – 44 %, неповна вища – 13 %, середньо-спеціальна – 14 %, повна середня – 13 %, неповна середня – 3 %, поствища – 13 %). Звичайно, за такої представленості респондентів опитування не є повною мірою репрезентативним, але, тим не менш, дозволяє визначити певні закономірності та особливості впливу пандемії ковіду на життя

та емоційний стан людей. Анкета та відповіді на неї надаються на Google диску за посиланням [6].

Аналіз відповідей респондентів показав, що найбільш болючими для них є проблеми високих тарифів на комунальні послуги (70,3 %), низька якість життя (38,9 %), корупція (34,1 %), а війна на Сході країни та якість медичних послуг – по 33,5 %. Маємо зазначити, що відповіді значно різняться у жінок і чоловіків, а також від їх соціально-демографічних характеристик. Так, серед основних п'яти найбільших проблем в опитаних жінок є: високі тарифи на комунальні послуги (19,1 %) у всіх вікових групах, низька якість життя (10,5 %, але найбільше у жінок старших 60 років – 14,3 %) притаманна всім віковим категоріям жінок, якість медичних послуг (найбільше болючіша жінкам у віці 30–39 років – 15,2 %) та війна на Сході країни (по 8,8 %), корупція (5 %) найбільше хвилює молодь 18–30 років – 9,1 %, а коронавірус – 6,1 % (найбільше серед жінок 30–39 років – 8,3 % та пенсійного віку – 7,1 %).

Аналіз відповідей чоловіків частково показує збіги з відповідями жінок, але на першому місці ними виділено корупцію (11 % в усіх вікових категоріях, крім молодих чоловіків – 8,2 % проти 18,6 % віком 40–49 років). Низька якість життя для чоловіків є другою проблемою, але з диференціацією за віком – найбільше (20 %) у віці 50–59 років, 10 % у чоловіків 30–39 років, а найменше ця проблема турбує респондентів у віці 40–49 років, що здебільше пов'язано із їх зайнятістю і стабільністю рівня доходів. Турбують високі комунальні послуги 8,1 % опитаних чоловіків (з переважанням у віці 30–39 років – 16,7 %), бідність та якість послуг, ліків та продуктів харчування (8 %) з переважанням у старшій віковій групі. Хвилює чоловіків війна на Сході країни та злочинність. Їх відзначили 7,5 % чоловіків, особливо у віці 40–49 років.

Проведений аналіз відповідей респондентів показує, що більшість означених ними проблем характерні й до періоду пандемії, оскільки в країні значна економічна, соціальна та політична кризи, які поглибилися під час карантину.

Негативним наслідком пандемії коронавірусу для 52 % опитаних стало зростання цін на основні товари та послуги, дистан-

ційне навчання дітей (41 %), карантинні заходи (39 %), зменшення спілкування (32 %), зменшення регулярного доходу та неможливість отримати якісні вчасні медичні послуги (по 29 %). Негативними наслідками пандемії для багатьох опитуваних стали також зараження коронавірусом (18 %), зменшення заробітної плати (17 %), неправильні дії влади (17 %), дистанційна робота (15 %), власне дистанційне навчання (11 %), мала пенсія (10 %) та низка інших. Вважаємо позитивним фактором відсутність у відповідях жінок і чоловіків такого негативного явища, як насильство в сім'ї.

Таким чином, пандемія коронавірусу та карантинні заходи негативно вплинули на доходи та якість життя опитуваних, а дистанційна освіта виявилась важким випробуванням для батьків, вчителів, викладачів, учнів та студентів. Щодо питання рівня хвилювання з проблеми, пов'язаної із пандемією коронавірусу, маємо різний спектр відповідей – від “дуже хвилює” до “зовсім не хвилює”. Але переважну кількість респондентів – 77,5 % пандемія “дуже хвилює” і “скоріше хвилює”, і тільки 6,5 % – “скоріше не хвилює” та 10,3 % – “не хвилює зовсім”.

Маємо цікаві відповіді респондентів на питання щодо дотримання лінії поведінки в період пандемії. Так, 61 % опитаних вважає, що треба економити й заощаджувати, 32 % – розгублені й не знають відповіді на це питання, 4,3 % вважають, що треба більше витратити грошей із-за їх знецінення; і тільки 0,5 % живуть так, як і жили до початку пандемії коронавірусу.

Важливим є встановлення факту фінансових запасів респондентів, оскільки карантин негативно вплинув на зайнятість та доходи домогосподарств. На питання “Якщо Ви перестанете отримувати заробітну плату (доходи), то протягом якого часу Вашому домогосподарству вистачатиме грошей на їжу та інші необхідні витрати?” маємо очікувані відповіді, що кореспондують із їхніми проблемами щодо рівня і якості життя.

Так, тільки у 6 % опитаних коштів вистачить ще на рік і більше, у 8 % – на пів року, у 8,6 % – на 3 місяці, у 12,4 % – на два місяці, у 32 % – коштів лишилося лише на місяць, а у 8,6 % – кошти вже закінчилися. Тобто 40 % респондентів опиняються за межею бідності, а тому потребують додаткової допомоги від

держави та місцевих органів влади. На момент опитування тільки 32 % респондентів мають соціальні допомоги та виплати, що недостатньо для нормального життя домогосподарства.

Водночас респонденти оцінюють свій емоційний стан на період опитування по-різному: як “дуже спокійний” (9,2 %), “більш спокійний, ніж ні” (11,9 %), “у цілому спокійний” (42,2 %), що засвідчує їх витримку та емоційну сталість. Але мають “більш напружений стан, ніж ні” та “дуже напружений”, відповідно 26,5 та 10,3 %, тобто більше третини опитаних, здебільшого пенсіонери, безробітні та працівники, що постраждали від карантину (втратили роботу, знаходяться у вимушеній відпустці, закрили свій бізнес), що визначає необхідність активної підтримки цих вразливих верств населення як із боку держави, так і зі сторони громади, зокрема, розроблення й впровадження різноманітних громадських проєктів, спрямованих на психологічну підтримку, адаптацію до нових умов цих категорій осіб.

Таким чином, гендерний аналіз відповідей респондентів показав значні відмінності між жінками й чоловіками різних соціальних груп і вікових категорій щодо реакції на пандемію коронавірусу (табл.).

Це дозволяє в подальшому шукати адресні шляхи зменшення напруги та вирішення найбільш болючіших проблем населення органами місцевої влади, громадськими організаціями та державними структурами.

Вважаємо за важливе врахування гендерних аспектів у системі громадянської освіти, яка відіграє домінуючу роль у формуванні життєвих цінностей людини та її життєвих пріоритетів. Оскільки впровадження в освіту принципів гендерної рівності та недискримінації відповідає обраному європейському вектору розвитку українського суспільства.

Таблиця – Негативні наслідки коронавірусної пандемії, %

Чинники	60+		50–59		40–49		30–39		18–30		Всього		Разом
	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	
Зараження коронавірусом	7,3	7,6	10,3	4,8	3,9	4,7	3,1	3,3	2,5	18,6	16,9	17,8	
Карантинні заходи	7,3	3,0	10,3	12,9	9,8	16,4	9,4	15,0	3,7	54,6	23,2	38,9	
Зменшення регулярного доходу	1,8	7,6	0,0	10,9	5,9	9,4	6,3	10,0	7,4	37,7	19,5	28,6	
Зменшення заробітної плати	0,0	6,1	3,4	3,4	3,9	5,5	3,1	6,7	4,9	19,2	15,4	17,3	
Мала пенсія	10,9	4,5	3,4	0,7	2,0	0,0	1,6	0,0	2,5	12,2	8,4	10,3	
Повна втрата доходу	0,0	0,0	3,4	0,7	2,0	0,8	1,6	3,3	2,5	3,8	5,9	4,9	
Втрата роботи	0,0	4,5	0,0	1,4	0,0	3,9	3,1	1,7	3,7	11,5	6,8	8,6	
Недостатні соціальні допомоги	5,5	3,0	3,4	1,4	2,0	0,0	1,6	1,7	1,2	11,5	8,2	6,5	
Робота неповний робочий день	0,0	1,5	0,0	0,7	2,0	2,3	1,6	0,0	1,2	4,1	4,5	4,3	
Дистанційна робота	1,8	4,5	3,4	3,4	2,0	6,3	3,1	5,0	3,7	17,0	12,2	14,6	
Дистанційне навчання дітей	10,9	16,7	3,4	12,2	13,7	17,2	3,1	6,7	6,2	56,1	26,1	41,1	
Дистанційне навчання (власне)	1,8	1,5	0,0	1,4	0,0	3,1	3,1	8,3	6,2	11,7	9,8	10,8	
Зростання цін	21,8	13,6	20,7	8,8	17,6	8,6	26,6	11,7	14,8	53,9	49,8	51,9	
Зростання інфляції	5,5	6,1	10,3	8,2	9,8	4,7	12,5	5,0	7,4	28,0	26,0	27,0	
Неможливість отримати якісні медичні послуги	12,7	7,6	6,9	9,5	7,8	6,3	3,1	8,3	7,4	32,2	25,0	28,6	
Зменшення спілкування	9,1	6,1	3,4	12,2	7,8	6,3	7,8	8,3	12,3	33,4	31,4	32,4	
Неправильні дії влади, зловживання	1,8	3,0	6,9	6,1	5,9	2,3	6,3	1,7	7,4	16,1	17,5	16,8	
Фінансові втрати	1,8	3,0	10,3	1,4	3,9	2,3	3,1	3,3	4,9	11,5	11,3	11,4	

Джерело: *розроблено авторами.

Підтвердження неухильного демократичного руху країни є її приєднання до міжнародної ініціативи “Партнерство Біарріц”, метою якого є посилення відповідальності та об’єднання міжнародної спільноти для запобігання насильства щодо жінок, забезпечення якісної освіти та охорони здоров’я, сприяння розширенню економічних можливостей та участі жінок у державній політиці [7]. Означені кроки просувають Україну і до виконання своїх зобов’язань щодо забезпечення гендерної рівності на виконання п’ятої цілі Сталого розвитку ООН.

Висновки. Імплементация громадянської та гендерної освіти з урахуванням формальних і неформальних підходів в освітні процеси всіх рівнів дозволяє сформувати громадян, які сповідують демократичні цінності, розуміють свої права, обов’язки й відповідальності, й стає, відповідно, першочерговим завданням для влади та освітянської спільноти в Україні.

Поруч із позитивними здобутками маємо фрагментарність та спорадичність стосовно включення окремих тем та курсів, що стосуються громадянської освіти та гендерної рівності в освітній процес, оскільки відсутня єдина думка на перелік та зміст громадянських компетентностей. Це потребує згуртування та системної роботи всіх, дотичних до цієї проблематики.

Підготовка фахівців гуманітарних спеціальностей потребує надання їм сучасних теоретичних знань та практичних навичок. Важливою компетентністю сучасних майбутніх фахівців є оволодіння ними ефективним інструментарієм соціологічних опитувань, що надають сучасні інформаційні технології з можливістю диференціації за статтю, віком, соціальним станом тощо. Саме такими можливостями володіє інструментарій онлайн-сервісу Google Forms, що дозволяє отримати необхідні результати з будь-якої проблеми, що вивчається, зокрема, із тих, які досліджувались у рамках виконання проекту Бюджету участі для вразливих верств населення “Наша сила в єдності”, представлених у статті.

Попри значні зрушення та здобутки, наявну нормативно-правову базу щодо впровадження і розвитку громадянської освіти означена проблема потребує подальшого пошуку нових форм, змісту та механізмів її реалізації для всіх груп населення,

особливо молоді, координації зусиль та системності, як відповідь на динамічні суспільні зміни та нові виклики, які актуалізують дотримання загальнолюдських цінностей, у тому числі й гендерної рівності.

Список використаних джерел

1. Боренько Я. Громадянська освіта в Україні. 2017. URL: http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/171108_citizenship-educationUkraine-ukr_YB.pdf (дата звернення: 30.08.2021).

2. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3.10.2018 р. № 710-р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR180710.html 03.10.2018 р. №710-р. (дата звернення: 30.08.2021).

3. Рамка компетентностей для культури та демократії. URL: https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/86/RF-CDC-vol-1_ua.pdf (дата звернення: 30.08.2021).

4. Удосконалення нормативно-правової бази створення системи громадянської освіти в Україні. 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_polit_osvita.pdf (дата звернення: 29.08.2021).

5. Проект Стратегії громадянської освіти в Україні до 2030 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-strategiyi-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-na-period-do-2030-roku-ta-plan-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi> (дата звернення: 30.08.2021).

6. Анкета та результати опитування населення м. Чернігова щодо оцінки ними свого соціально-економічного та емоційного стану в період пандемії коронавірусу. URL: <https://docs.google.com/forms/d/1-E3tvH-OpRWD4CxJfMT0Zegi5MbaJzMNJOaQBY5GFFM/edit#responses> (дата звернення: 30.08.2021).

7. План заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи “Партнерство Біарріц” з утвердження гендерної рівності: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 р. № 1578-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-p#Text> (дата звернення: 01.09.2021).

Karpova I., Melnyk O.

CIVIL EDUCATION: LEGAL AND GENDER ASPECTS

The article examines the problems of modernization of education in Ukraine and focuses on the importance of systematic implementation of civic and gender education in the public space for educational needs, formation and development of

citizens who are aware of their rights and responsibilities who have an active citizenship position, patriotism, active outlook, cohesion and tolerance.

The article reveals the components of civic and gender education, the main normative-legal and program base for their implementation in the formal and non-formal education system.

The issue of strengthening is revealed considering the practical component in the training of specialists in the humanitarian sciences and the importance of using the most effective research tools, taking into account gender aspects. The importance of mastering the skills by higher education obtainers of conducting sociological research using modern information technologies, platforms and social networks is emphasized.

One of them is determined to be the online service Google Forms, which allows easily creating a variety of tests, surveys, getting feedback, automatically process information and presenting it in graphical forms for easy analysis. The results of a sociological survey using the Google Forms survey showed significant differences in the responses of women and men, indicating mandatory gender and age differentiation in the research.

The problems of fragmentation of civic and gender education, lack of a unified cross-cutting approach to the structure of civic competencies, insufficient practical orientation of education cause unsystematic approaches and activities, uncoordinated actions of stakeholders, especially in training humanities and civil servants.

Thus, the educational, scientific and managerial community faces an important task to find new forms, adequate to the challenges of the information age, content and mechanisms of civic and gender education for all groups as a factor of democratization of Ukrainian society.

Key words: *modernization of education, civic education, gender education, democracy, equality, information technologies in education, sociological polls.*

References

1. Borenko, Y. (2017), *Civil education in Ukraine*, available at: http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/171108_citizenship-educationUkraine-ukr_YB.pdf (accessed 30 August 2021).

2. Ukraine (2018), *On Approval of the Concept of Civil Education Development in Ukraine*: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 3, 2018, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR180710.html (accessed 30 August 2021).

3. *Frame of competencies for culture and democracy*, available at: https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/86/RF-CDC-vol-1_ua.pdf (accessed 30 August 2021).

4. *Improving the legal framework for creating a system of civic education in Ukraine (2020)*, available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_polit_osvita.pdf (accessed 29 August 2021).

5. Project of civic education strategy in Ukraine until 2030, available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-strategiyi-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-na-period-do-2030-roku-ta-plan-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi> (accessed 30 August 2021).

6. Questionnaire and results of a poll of the Chernihiv city to assess their socio-economic and emotional state during the coronavirus pandemic, available at: <https://docs.google.com/forms/d/1-E3tvHOpRWD4CxJfMT0Zegi5MbaJzMNJOaQBY5GFFM/edit#responses> (accessed 30 August 2021).

7. Ukraine (2020), *On approval of the plan of measures to implement the obligations of the Government of Ukraine, taken within the framework of the International Biarritz Initiative for the establishment of gender equality*: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 16, 2020, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-p#Text> (accessed 1 September 2021).